

У ЧЕРНІГОВІ ВІДБУЛИСЯ ЮВІЛЕЙНІ «ДЕСЯТІ “РОЗУМОВСЬКІ ЗУСТРІЧІ”»

Рівень організації управління – єдине джерело багатства та запорука успіху держави. Суверенітет означає причетність українців до розвитку держави, освіта та саморозвиток громад – ключова умова зростання їхньої спроможності, – ключові меседжі конференції «Десяті “Розумовські зустрічі”», що проходила в Чернігові 9–10 грудня 2021 р. Уже вкотре вони зібрали експертів та працівників сфери державного управління, місцевого самоврядування, закладів підвищення кваліфікації, науковців та представників неурядових організацій з України, Білорусі та Польщі – більше 100 присутніх у реальному та віртуальному просторах.

Учасників зібрання привітали Голова національного агентства України з питань державної служби *Наталія Алюшина*, завідувач відділу комплексних проблем державотворення Інституту законодавства Верховної Ради України *Валерій Воротін*, керівник апарату Чернігівської облдержадміністрації *Наталія Мужикова*, заступник голови Чернігівської обласної ради *Дмитро Блауш* та директор Представництва Фонду Ганса Зайделя в Україні *Беньямін Боббе*.

Серед спікерів конференції – відомі українські та зарубіжні фахівці з питань сучасного державотворення та його історичного минулого: *Юрій Ганушак*, *Олексій Гарань*, *Ігор Коліушко*, *Пьотр Кульпа*, *Володимир Купрій*, *Євген Луняк*, *Віктор Мироненко* та ін.

«Чи пишаєтеся ви тим, що є громадянином України?», – таке запитання лунало під час першої дискусійної панелі «Україна за тридцять років незалежності: що далі?» Значною мірою – так: наша держава першою серед пострадянських країн створила правову основу для відновлення місцевого самоврядування, впродовж 2014–2020 рр. здійснила реформу базового та субрегіонального рівнів, посідає передові позиції у впровадженні технологій електронного врядування тощо.

Однак, серйозним викликом залишається незлагодженість владних структур центрального рівня, – на що звернув увагу в своєму виступі директор програми «Школа міністрів у Київській школі державного управління ім. С. Нижного», експерт праці Польщі *Пьотр Кульпа*. «Низький рівень державності означає низький рівень організованості. Дисфункції виконавчої влади зумовлюють дисфункції в інших галузях. Система має працювати як єдине ціле. Не може бути успішною держава, схожа на супермаркет, де на кожній касі діють свої правила. За такої організації країна довго не протягне, причому це аж ніяк не залежить від зовнішньої ситуації», – наголосив пан Кульпа.

В історичному контексті становлення України як незалежної держави зачепили також питання взаємин з сусідніми країнами. Зокрема, екскурс в історію «дружніх» російсько-українських відносин здійснив доктор історичних наук, професор НДУ ім. М. Гоголя, учасник АТО *Євген Луняк*: «Попри постійну загрозу від північного сусіда, варто пам'ятати вислів Публілія Сіра “Той, кого багато хто боїться, повинен боятися сам”».

Наступні дискусії охоплювали питання та виклики для системи підвищення кваліфікації, діяльності органів місцевого самоврядування за умов, що змінилися. Одним із ключових питань є безперервність професійного розвитку та впровадження культури професійного навчання в територіальних громадах.

«Громади – це критерій доступності (для жителів), райони – це зона відповідальності органів державної влади для виконання державних функцій», – наголошувалося під час обговорення законопроектів про адміністративно-територіальний устрій, місцеві державні адміністрації та місцеве самоврядування. Мета – подолати розбалансованість органів влади та суперечності при утворенні територіальних одиниць. Ознайомлення з польським досвідом місцевого самоврядування виявило багато спільних проблем, як то значні видатки гмін на освіту, транспортне сполучення, байдужість жителів до справ самоврядування та прийняття рішень, тиск з боку приватних бізнесових структур.

В стінах Чернігівського колегіуму учасники конференції дізналися про витоки європейської освіти в Україні, діяльність вищих навчальних закладів, відомих вчених та викладачів XVII–XVIII ст. Також в рамках конференції відбулися презентації проекту «Спільна спадщина» щодо конкурсу для учнів 6–8 класів з вивчення українсько-польської історії та книжок викладача Івано-Франківського центру підвищення кваліфікації *Богдана Волошинського* «У борні за чужі ідеали» і «Доля коломийського адвоката».

Герої цих видань – уродженці Коломиї, талановиті, але з різною траєкторією долі: один став професійним адвокатом, інший – професійним революціонером, більшовиком,

який згодом очолював військові трибунали. Як наголосив автор: «Незнання історії не звільняє від історичної відповідальності. Наш проєкт носить назву “Наша непроста історія в постатях коломийців”. На цих маленьких моделях ми можемо бачити картину історії країни та побачити багато історичних паралелей навіть між такими віддаленими регіонами, як Коломийщина та Чернігівщина».

Конференція «Десяті “Розумовські зустрічі”» організована Чернігівським центром підвищення кваліфікації та Сіверським інститутом регіональних досліджень у партнерстві з Національним агентством України з питань державної служби, Інститутом законодавства Верховної ради України за сприяння Чернігівської облдержадміністрації, обласної ради та за підтримки Фонду Ганса Зайделя.

Дмитро Казіміров

МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ «ФЕНОМЕНИ КАЯТТЯ ТА СПОКУТИ В ІСТОРІЇ ТА ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ»

Міжнародна конференція «Феномени каяття та спокути в історії та художній літературі» пройшла на базі Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка 10 грудня 2021 року. Організаторами виступили Науково-дослідний центр вивчення історії релігії та Церкви імені Лазаря Барановича та кафедра української мови і літератури НУЧК. У заході взяло участь понад 40 учених із чотирьох європейських країн.

Тема конференції обумовлена роздумами організаторів про психологію сучасної людини в ковідному та карантинному просторі. Останні роки принесли світові багато втрат і випробувань, викликів цифрової реальності та усамітнення, тож міркування про каяття та спокуту актуальні для особистості, яка не просто виживає в цьому світі, але й працює, творить, досліджує. Запрошення до конференції мало потужний розголос, відгукнулося багато вчених, і конференція пройшла на гідному науковому рівні – у відповідності до значених умов – на платформі Zoom.

Пленарне засідання відкрили перший проректор НУЧК доктор історичних наук, професор **Володимир Олександрович Дятлов** та директор Навчально-наукового інституту історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського кандидат історичних наук, професор **Олександр Борисович Коваленко**. Обидва професори зазначили, що проведення історико-філологічних конференцій в останні десять років стало гарною традицією НУЧК та, зокрема, Науково-дослідного центру вивчення історії релігії та Церкви імені Лазаря Барановича, який, завдяки його науковому секретареві **Віталію Вікторовичу Шумілові** та іншим співробітникам Центру, зокрема, **Світлані Михайлівні Шуміло**, щороку пропонує дві конференції: для вчених і для аспірантів і магістрів, надає можливість видати матеріали цих конференцій та в такий спосіб підтримує науковий потенціал істориків і філологів. Володимир Дятлов зауважив також, що тема конференції надзвичайно актуальна в нашому сьогоденні й закликає суспільство замислитися над проблемами особистості та її внутрішнім зростанням.

На пленарному засіданні виступили доктор філологічних наук, професор Харківського національного педагогічного університету ім. Г. Сковороди **Наталія Микитівна Левченко**, у доповіді «Варіативність мотиву боротьби Христа з дияволом у творах давньої української літератури» йшлося про дидактичні настанови щодо протистояння добра і зла, духовного й тілесного, небесного й земного, високого й низького, сакрального й профанного у бутті людини, реалізовані давніми українськими письменниками старокиївського періоду в образах праведника й грішника – Авеля й Каїна; Бориса, Гліба й Святополка, світла й темряви. Доповідачка наголосила, що моральні настанови формувалися шляхом пізнання, тлумачення й розуміння Святого Письма, наслідування Христа, який є втіленням Слова Божого, Логосу й Бога-Отця.

Тетяна Леонідівна Вілкул, доктор історичних наук, старший науковий співробітник Інституту історії України НАН України виступила з доповіддю «Терміни “покаяние” та “покаяти ся” у Повісті временних літ». Слова «покаяние» та «покаяти ся» трапляються у літописі порівняно в небагатьох статтях. Загалом нараховується лише трохи більше десятка контекстів, що означає, що ними не розмінювалися в буденних описах. Початковий давньоруський літопис, на відміну від джерел другої половини XII та XIII ст., практично не вживає слово «покаяние» в описах діянь князів. Єдиним винятком є фігура Володимира Святославича, коли освітлювалася найважливіша для історії Русі, з точки зору середньовічних авторів, подія хрещення. У всіх інших випадках книжники, схоже, намагалися уникати імен князів у тих пасажах, де експліцитно згадувалися «покаяние» та «покаяти ся».

Петро Васильович Білоус, доктор філологічних наук, професор, виступив із доповіддю «Символіка гріха і спокути у повчаннях Серапіона (XIII ст.)». Серапіону (пом. 1275 р.) належить 5 повчань, створених під впливом київських літературних традицій. У них ідеться про гріхи його сучасників: «розбійництво», «лихварство», «ненависть», «перелюб», «лихослів'я», «пияцтво», дотримання старої (поганської) віри. Проповідник застерігає грішників «карою Божою», але дає надію, що їхні гріхи можуть бути прощені, якщо вони «покаються сердечно». Означення гріхів та спокути у повчаннях Серапіона є символічними й витриманими у душі середньовічної естетики.

Юрій Володимирович Пелешенко, доктор філологічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України виступив із доповіддю «Відгомони західноєвропейських покутницьких рухів в українському фольклорі». У XIV–XV ст. в Україні, як і в усій Європі, посилюється інтерес до творів есхатологічного характеру, що пов'язане як з епідеміями та природними катаклізмами, так і з очікуванням кінця світу наприкінці XV ст. У Західній Європі рухи покутників-флягелятів популяризують низку апокрифів, зокрема, «Лист небесний», «Сон Богородиці», «Плач Богородиці», «Слово про дванадцять п'ятниць». Відгомони цих апокрифічних текстів виразно виявляються в українських духовних віршах, деяких народних думах, піснях і легендах.

Богдана Семенівна Криса, доктор філологічних наук, професор Львівського національного університету ім. Івана Франка виступила з доповіддю «Божий дар “вільної волі” в інтерпретації Кирила Транквіліона Ставровецького». У розвідці зроблено спробу розглянути проблему «вільної волі» як основний внутрішній сюжет творчості Кирила Транквіліона Ставровецького, що з особливою повнотою прочитується в його «Перлі многоцінному» (Чернігів, 1646). Означивши «вільну волю», або «самовластіє», як людську можливість вибирати добро, Кирило наголошує на двоякій природі цього Божого дару, в якому таїться і життя, і смерть людини, тому розумна сила людської душі, за призначенням її Творця, сторожує над людським вибором. І якщо загальний контекст богословської й риторичної традиції завжди опосередковував зв'язок автора зі Святим Письмом і з реальністю, у якій йому доводилося писати й видавати свої праці, то вишукана композиція останньої книги забезпечує і виразне відлуння традиційних мотивів, і їх авторський вибір, у якому, власне кажучи, проявляється його «самовластіє».

Архiepіскоп Ігор Ісиченко, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри історії української літератури Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна виступив із доповіддю на тему «Покутні вірші “Богогласника”» (1790)». Видана у Почаївському василіянському монастирі збірка метафізичних віршів «Богогласник» містить дев'ять покутних віршів. Вони засвідчують послідовну орієнтацію авторів на східну, візантійську духовну традицію. Розробляються мотиви 50-го псалма «Помилуй мене, Боже», приписуваного пророкові Давиду, вводиться мотив покарання грішників у пекельній безодні, а самоаналіз персонажа набуває форми діалогу душі й тіла. Порятунком від пекельного вогню шукається в дарі сліз, пролитих у покаятній молитві.

Тетяна Олександрівна Ісаченко, доктор філологічних наук, головний науковий співробітник сектору вивчення особливо цінних фондів Центру дослідження проблем розвитку бібліотек Російської державної бібліотеки виступила із доповіддю «В сутності, весь мир уже знаходиться в “Общество Достоевского...”» (К 200-летию со дня рождения писателя)» (доповідь було виголошено російською мовою). Виступ присвячено «мові думки» Ф.М. Достоевського (вираз Б.Н. Тихомирова). Аналізувалися концепти «покаяння», «каяття», «еволюція» та «перетворення», які в «Пушкінській промові» Достоевський переломлює у рух, пов'язаний з пошуком національного ідеалу. Події столітньої давності, що «приголомшили світ», змушують звертатися до пророцтв Достоевського, які у Великодньому квітні 1923 р. майже дослівно були повторені генералом М.К. Дітеріхсом у зверненні до військових частин та цивільних біженців військового табору в Північному Китаї, які вимушені були рятуватися від більшовицької влади.

Після пленарного засідання учасники конференції розділилися на п'ять секцій за історичними періодами: «Феномени каяття та спокути в середньовіччі», «Феномени каяття та спокути в літературі та історії доби Бароко», «Феномени каяття та спокути в літературі XIX – початку XX ст.», «Феномени каяття та спокути в літературі другої половини XX – початку XXI ст.» та секція «“Подолання минулого” на пострадянському просторі». На останній секції особливо актуально прозвучала доповідь **Надії Георгіївни Колошук**, доктора філологічних наук, професора, професора кафедри теорії літератури та зарубіжної літератури Волинського національного університету ім. Лесі Українки на тему «Чи можливе каяття “червоної людини” у час second-hand?» Мотиви каяття та спокути у нефікційних текстах є виразними маркерами радикальної зміни епох, а саме ментальної зміни – метанойї. У їхньому питомому значенні ці мотиви наявні практично в кожному значному нефікційному тексті від початків розвитку європейської літератури. Розуміння таких текстів не завжди адекватне, оскільки провокує звинувачення проти автора, який наважився зізнатися в чомусь неблаговидному й засудити своє минуле та не визнані суспільством злочини (це й породжує дисидентство). Нові книги табірної прози (зокрема книги О. Сенцова та С. Асеева) продовжили цю традицію. Їхні оповіді не пропонують читачам простих відповідей на одвічне питання, звідки береться в людині зло, чому воно вибухає у виявах масового насильства, у злочинах проти людяності. Однак нинішня поява цих книг одразу

після подій відкриває обнадійливу перспективу – раніше в нашій історії такі свідчення десятиліттями залишалися невідомими ширшому загалові. Мотиви каяття і спокути у значенні метанойї – на першому плані у нефікційних свідченнях наших сучасників.

Після секцій пройшов круглий стіл, на якому, окрім підбиття підсумків роботи кожної секції та заходу в цілому, було оголошено про видання матеріалів конференції у фаховому з історії та літературознавства журналі «Сіверянський літопис» протягом 2022 року.

Марина Каранда

НЕКРОЛОГИ

ДОСЛІДНИК ІСТОРІЇ ТА АРХЕОЛОГІЇ ЧЕРНІГОВО-СІВЕРЩИНИ

●

30 липня 2021 р. передчасно пішов з життя відомий історик, археолог, педагог, член Спілки археологів України Андрій Леонідович Казаков.

Він народився 29 червня 1961 р. в родині службовців у м. Чернігові. У 1978 р. закінчив Чернігівську середню школу № 2, через два роки вступив на історичний факультет Чернігівського державного педагогічного інституту імені Т.Г. Шевченка. Під впливом викладачів Е.В. Яковенко та В.П. Коваленка він поринув у світ давньої історії України та археології. Після першого знайомства з польовими дослідженнями на території літописних міст Оргоща, Сновська та Новгород-Сіверського, А.Л. Казаков закохався «у матір історії – археологію». Цей вибір зміцнила посада командира науково-дослідного студентського загону «Археолог» у 1984 р. й водночас керівника розкопу на території стародавнього Чернігівського дитинця. Вже студентом Андрій Леонідович став активним учасником наукових конференцій, окресливши напрям своїх подальших студій, присвячених посадам літописних міст Чернігово-Сіверської землі. З 1984 р. А.Л. Казаков працював науковим співробітником, а з 1986 р. – завідувачем сектора охорони та вивчення археологічних пам'яток Чернігівського історичного музею.

Протягом 1987–1990 рр. співробітники сектору О.М. Веремейчик, Т.П. Валькова, В.В. Простантинова, Ю.М. Ситий, П.М. Гребінь, В.М. Марченко під керівництвом А.Л. Казакова завершили дослідження північно-східної ділянки Чернігівського дитинця, а на території Верхнього замку (південна ділянка Валу) виявили рештки оборонних споруд IX–XIII ст., у тому числі різночасових бойових веж, та фундаменти невеликого безстовпного храму першої половини XII ст. У зв'язку з розбудовою центральної частини Чернігова, А.Л. Казакову вдалося активізувати археологічні дослідження посадської території. Охоронні роботи, які проводилися по вул. Воровського (зараз – Хлібопекарська), Комсомольської (Ремісничка), Коцюбинського, Куйбишева (Магістратська), Леніна (пр. Миру), Папанінців (Бакуринського), дозволили визначити локальні групи Чернігівського некрополя – як ґрунтового, так і курганного – та садибну забудову міста з вуличною мережею.

Значну увагу А.Л. Казаков приділяв вивченню посадів літописних міст Чернігово-Сіверщини. Під його керівництвом були проведені охоронні археологічні дослідження на

посадах літописних Білої Вежі (1986), Лутава (1989 р.), Оргоца, Сновська, Сосниці, Всеволожа (1985–1986 рр.), Остра (1987–1988 рр.), Виповзова та Прилук (1989 р.), Любеча (1989–1990 рр.), Радичева (1991–1992 рр.). Здобуті матеріали дозволили уточнити час формування посадських територій та вивчити систему оборонних споруд.

А.Л. Казаков був співорганізатором кращих науково-методичних конференцій, історико-археологічного семінару «Чернігів та його округа в IX–XIII ст.». У червні 1989 р. до Чернігова завітали директори Інститутів археології Болгарії, Чехословаччини, Румунії, Росії та України, які оглянули, зокрема, архітектурні пам'ятки Чернігова і познайомились з роботою сектора охорони та вивчення пам'яток археології, яким керував А.Л. Казаков.

Під керівництвом А.Л. Казакова були продовжені роботи по складанню паспортів на пам'ятки археології. У процесі їх підготовки зафіксовано нові археологічні старожитності та проведено обстеження вже відомих пам'яток. Водночас було започатковано розробку охоронних зон літописних міст Чернігово-Сіверщини.

У листопаді 1989 р. зі складу сектора охорони та вивчення пам'яток археології відокремилася значна група співробітників, котрі увійшли до Археологічного центру Лівобережжя Інституту археології АН України, який очолив А.Л. Казаков.

Напрацьовані матеріали багаторічних археологічних розкопок дозволили А.Л. Казакову у лютому 1993 р. захистити в Інституті археології НАН України кандидатську дисертацію на тему «Формування посадів міст Чернігово-Сіверської землі в IX–XIII ст.» (науковий керівник – доктор історичних наук, професор О.П. Моця).

Після захисту дисертації А.Л. Казаков перейшов на викладацьку роботу спочатку на посаду старшого викладача кафедри історії та археології України Чернігівського педагогічного інституту ім. Т.Г. Шевченка, а з вересня 1994 р. і до жовтня 2005 р. – старшого викладача, доцента кафедри етнології та краєзнавчо-туристичної роботи Чернігівського педагогічного університету ім. Т.Г. Шевченка. Працюючи на викладацькій ниві, керуючи археологічною практикою студентів, він зосередив свої інтереси на дослідженні пам'яток літописних сіверян. Протягом 1994–1999 рр. А.Л. Казаков був організатором та керівником Новгород-Сіверської археологічної експедиції, співробітники якої досліджували Дюмотканівське городище (1996 р.), а в 2001–2004 рр. – територію Новгород-Сіверського Спасо-Преображенського монастиря.

У 2002 р. А.Л. Казаков став керівником охоронних археологічних досліджень у зонах новобудов Чернігова. Результати новітніх розкопок дозволили йому разом із О.П. Моцею переосмислити археологічну спадщину міста, що знайшло відображення в їхній монографії «Давньоруський Чернігів» (2011 р.).

Протягом 2003–2005 рр. він зосередив увагу на вивченні старожитностей Прилук та Ніжина й водночас очолив Сумську археологічну експедицію (2003–2007 рр.). Починаючи з 2003 р., А.Л. Казаков – керівник Чернігово-Сіверської археологічної експедиції ДП НДЦ «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України.

У 2005 р. він вступив до докторантури Інституту археології НАН України. У цей час А.Л. Казаков розширив хронологічний діапазон своїх досліджень. У його доробку з'являються матеріали археологічних досліджень у с. Пустовойтівці (батьківщина П. Калнишевського), літописних Седнева та Путивля (2007–2008 рр.), печерного монастирського комплексу на Луганщині (2012 р.). З 2011 р. і до кінця життя А.Л. Казаков був заступником керівника Лівобережної експедиції Інституту археології НАН України.

Світла пам'ять про Андрія Леонідовича Казакова назавжди залишиться в серцях його колег та учнів.

О.П. Моця, О.Б. Коваленко, Л.В. Ясновська

ПАМ'ЯТІ АНАТОЛІЯ ІВАНОВИЧА МЕЛЬНИКА

26 листопада 2021 р. після тяжкої хвороби передчасно пішов з життя відомий науковець, педагог і громадсько-політичний діяч Анатолій Іванович Мельник. Він народився 2 лютого 1953 р. у с. Троянів Житомирського району Житомирської області. Протягом 1971–1995 рр. перебував на військовій службі. У 1975 р. закінчив Курганське вище військово-політичне авіаційне училище, а у 1986 р. – Військово-політичну академію в Москві. У 1986 р. був призначений на посаду викладача, згодом старшого викладача, а у 1993 р. – начальника кафедри суспільних наук Чернігівського вищого військово-авіаційного училища льотчиків. У 1990 р. захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук, а у 1993 р. одержав учене звання доцента. У 1995 р. полковник А.І. Мельник був звільнений у запас і став деканом економічного факультету Чернігівського державного інституту економіки та управління. У 1997–2000 рр. перебував на посаді заступника голови Чернігівської обласної державної адміністрації з гуманітарних питань. Наступні десять років його життя були пов'язані з Чернігівським державним інститутом економіки та управління, в якому він обіймав посаду проректора, а згодом першого проректора. У 2009 р. А.І. Мельник захистив докторську дисертацію з філософії, а в 2011 р. одержав учене звання професора. У 2013 р. йому було присвоєно почесне звання «Заслужений працівник освіти України». З листопада 2010 р. до лютого 2014 р. А.І. Мельник був головою вищого представницького органу регіону – Чернігівської обласної ради. Протягом 2014–2017 рр. працював на посаді професора кафедри гуманітарних дисциплін Чернігівського національного технологічного університету. У 2015–2020 рр. був депутатом Чернігівської обласної ради 7-го скликання. У 2017 р. він перейшов до Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка і працював на посаді професора кафедри філософії та культурології, а згодом – кафедри права, філософії та політології до останніх днів свого життя.

А.І. Мельнику належить понад 50 наукових праць з проблем новітньої історії, соціальної філософії та філософії історії. Як член Спеціалізованої вченої ради К 79.053.01 Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка він брав безпосередню участь у підготовці науково-педагогічних кадрів з історичних дисциплін.

Високопрофесійний викладач і комунікабельна людина, він користувався авторитетом і повагою серед колег і студентів.

Світла пам'ять про Анатолія Івановича Мельника завжди житиме в наших серцях.

О.С. Шеремет, О.Б. Коваленко, О.О. Чорний

«СІВЕРЯНСЬКИЙ ЛІТОПИС»

Науковий журнал

Літературний редактор К. Г. Борисенко.

Технічний редактор Я. О. Сінчук.

Комп'ютерна верстка О. О. Гладченко.

Коректор В. В. Шуміло.

Підписано до друку 16.12.2021р. Формат 70x108 1/16

Папір офсетний. Гарнітура Miroslav, Liberation Serif, Impact,
a_AntiqueTradyBrk, Colus, ModestTYGRA.

Ум. друк. арк. 11,75. Обл.-вид. арк. 17,75. Тираж 100 прим. Зам. 006.

Виготовлено ФОП Шуміло В. В.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.

Серія ДК № 7263 від 25.02.2021 р.

Тел. (0462) 609-946, 063-2558821, 097-7523316

E-mail: veraizhizn@gmail.com

